

Σταύρος Δ. Μαυρουδέας

Μετά την «εθνική νίκη» της υποτίμησης: το επίτευγμα της ΟΝΕ ή η πολιτική οικονομία του τραγέλαφου

Είναι γεγονός ότι οι πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις θα αποτελούσαν πρόσφορο θέμα για έναν αριστοτέχνη του λογοτεχνικού —και όχι μόνο— σαρκασμού. Πράγματι, οι αντιφάσεις, οι παλινωδίες και ο στρουθοκαμηλισμός της καθεστηκυίας τάξης και των διαχειριστών της ξεπερνούν τα συνήθη όρια γελοιότητας. Όμως, η γελοιότητα αυτή συνδυάζεται με την επίταση της τραγικής θέσης του κόσμου της εργασίας. Το τραγικό και το γελοίο φαίνεται να δένουν σε μια καταθλιπτική ενότητα που κανένα ημίμετρο, καμιά ενδιάμεση λύση δεν μπορεί να ανατρέψει* μόνο μια νέα έκρηξη των δυνάμεων της εργασίας και της δημιουργίας.

Η ένταξη στην ευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση αποτελεί μια επιλογή που ενοποιεί το σύνολο των μερίδων της αστικής τάξης και των πολιτικών υπαλλήλων τους. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης υπερσυσσώρευσης του '73 —που μέχρι σήμερα ο κεφαλαιοκρατικός κόσμος αδυνατεί να ξεπεράσει δραστικά— αλλά και την κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ η επιλογή αυτή συνάντησε μια σειρά περιπλοκές. Πρώτον, η κρίση επιδείνωσε τη διαδικασία συσσώρευσης ενέτεινε τον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό και το ελληνικό κεφάλαιο αποδείχτηκε ανίκανο να ακολουθήσει τους εταίρους αλλά και ανταγωνιστές του. Δεύτερον, η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ έφερε στην επιφάνεια τις αντιθέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Γερμανίας. Τρίτον, στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης,

καθώς διανοίχθηκαν νέες δυνατότητες για το γερμανικό, ιδιαίτερα, κεφάλαιο προς Ανατολάς, η σημασία των λιγότερο αναπτυγμένων νοτιοευρωπαϊκών χωρών μειώθηκε δραστικά. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, η ελληνική αστική τάξη βρέθηκε σε μια δυσχερή θέση. Τα προβλήματα είχαν ήδη αρχίσει να διαφαίνονται στη δεκαετία του '80. Όμως, η πίεση του μεταπολιτευτικού λαϊκού κινήματος περιόριζε σημαντικά τις δυνατότητες επίλυσης τους μέσω της αύξησης της εκμετάλλευσης της εργασίας και της προώθησης αντιδραστικών δομικών μετασχηματισμών.

Ο σμιτικός εκσυγχρονισμός αποτελεί την πιο συστηματική προσπάθεια —μετά από τον εξαιρετικά αδέξιο Μητσοτακικό νεο-φιλελευθερισμό που απείλησε να προκαλέσει κοινωνική έκρηξη ξεπεράσματος των προβλημάτων αυτών. Ο στόχος της ένταξης στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αναγορεύτηκε σε βασικό στόχο της αστικής πολιτικής που πρέπει να επιδιωχτεί χωρίς την παραμικρή παρέκκλιση και παραχώρηση. Το εκσυγχρονιστικό ΠΑΣΟΚ ανέλαβε τον ρόλο του διαχειριστή αυτής της εξαιρετικά ανελαστικής πολιτικής καθώς θεωρείται ότι μπορεί να ενσωματώνει και να καταστέλλει με καλύτερο τρόπο τις λαϊκές αντιδράσεις.

Ο αρχικός σχεδιασμός της εκσυγχρονιστικής πολιτικής στόχευε στη σταδιακή ανάπτυξη της επίθεσης ενάντια στον κόσμο της εργασίας. Το βάρος έπεφτε κυρίως στην συναλλαγματική πολιτική («ισχυρή δραχ-

μή») και την εισοδηματική λιτότητα και λιγότερο στις εργασιακές σχέσεις (διαδικασίες εξαγωγής υπεραξίας), το ασφαλιστικό (μη-μισθολογικό κόστος της εργασίας) και τις ιδιωτικοποιήσεις (νέα πεδία καπιταλιστικής κερδοφορίας). Η «σκληρή δραχμή» σήμαινε ότι τα ελληνικά κεφάλαια δεν θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν λαθραία τα ξένα (μέσω μιας βολικής χαμηλής ισοτιμίας) αλλά μόνον εάν κατάφεραν να εκμεταλλευτούν αποδοτικά την εργασία. Η λιτότητα σήμαινε ότι το μισθολογικό κόστος της εργασίας παρέμενε χαμηλό και ενισχύονταν έτσι η καπιταλιστική κερδοφορία. Όμως, οι μηχανισμοί αυτοί είναι αργοί καθώς επενεργούν κυρίως στη σφαίρα της κυκλοφορίας και μόνο έμμεσα επεμβαίνουν στη σφαίρα της παραγωγής. Αφήνεται στα ιδιωτικά κεφάλαια η αρμοδιότητα να εκμεταλλευτούν αποτελεσματικότερα την εργασία αλλά και να τροφοδοτήσουν με την υπεραξία που θα απομυζήσουν την αύξηση της καπιταλιστής συσσώρευσης (την περιβόητη «ανάπτυξη»). Γι' αυτό και δεν λειτούργησαν επαρκώς αποτελεσματικά παρόλο ότι συμπτίεσαν εξαιρετικά την εργασία. Τα περισσότερα ιδιωτικά κεφάλαια απέφυγαν να επωμιστούν το καθένα το βάρος μιας ακόμη πιο άγριας σύγκρουσης με την εργασία που το καθένα εκμεταλλευόταν περιμένοντας από άλλους —και ιδιαίτερα το κράτος-συλλογικό καπιταλιστή— «να βγάλουν το φίδι από την τρύπα». Επίσης, δεδομένης αυτής της αβέβαιης κατάστασης, απέφυγαν να επαναεπενδύσουν μαζικά τα αυξημένα κέρδη τους. Επίσης, η συναλλαγματική πολιτική του ισχυρού νομίσματος —δηλαδή η διατήρηση μιας ισοτιμίας μεγαλύτερης από ότι αντιστοιχούσε στην καπιταλιστική κερδοφορία και συσσώρευση— χρειαζόταν μεγάλες εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό. Τα κεφάλαια αυτά σπά-

νια δεσμεύονταν σε παραγωγικές επενδύσεις. Εν μέρει αγόραζαν μετοχές (δηλαδή μερίδια στην ήδη υπάρχουσα παραγωγή) αλλά κυρίως αγόραζαν τίτλους κρατικού χρέους (καθώς ο δημόσιος τομέας παρουσιάζει σημαντικά ελλείμματα). Τα επιτόκια των χρεογράφων αυτών ήταν εξαιρετικά ψηλά για να μπορούν να προσελκύουν ξένους αλλά και έλληνες κερδοσκόπους. Κατά συνέπεια και τα υπόλοιπα επιτόκια ήταν ψηλά, κάνοντας δυσκολότερη τόσο την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους όσο όμως, κυρίως, και το φτηνό δανεισμό των καπιταλιστών για επενδύσεις. Η πολιτική αυτή δεν μπόρεσε να αντέξει και η υποτίμηση σηματοδότησε την κατάρρευσή της. Στο σημείο αυτό η πρώτη πράξη του σκληρού γελιοιότητας κλείνει καθώς όλοι αυτοί που το προηγούμενο διάστημα ανήγαγαν τη νομισματική ενοποίηση και τη συνακόλουθη πολιτική της «σκληρής δραχμής» σε λυδία λίθο της επίλυσης των οικονομικών προβλημάτων της χώρας πανηγύρισαν ως «εθνικό θρίαμβο» τη συντεταγμένη υποχώρηση από την πολιτική αυτή. Όλοι όσοι την προτεραιότητα της υποτίμησης εγκάλουσαν την εργατική τάξη σε θυσίες για χάρη της περιζήλου «σκληρότητας» του εθνικού νομίσματος, την επομένη είχαν το θράσος να πανηγυρίσουν αλλά και να απαιτήσουν και νέες θυσίες.

Η ελληνική αστική τάξη και ο σημιτικός εκσυγχρονισμός απάντησαν στην κατάρρευση της πολιτικής τους με ακόμη μεγαλύτερη επίθεση στον κόσμο της εργασίας. Η υποτίμηση εκτόνωσε τη συναλλαγματική πίεση για να ξαναρχίσει όμως η δραχμή να «σκληραίνει» σ' ένα πιο ρεαλιστικό χαμηλότερο επίπεδο και ενώ το κόστος της προσαρμογής το επωμίστηκαν τα λαϊκά εισοδήματα κυρίως. Ταυτόχρονα, το κέντρο βάρους της πολιτικής τους περνά από την έμ-

μεση αύξηση της απομύζησης του κόσμου της εργασίας στην άμεση, με βαθιές αντιδραστικές αλλαγές στο εργασιακό, στο μισθολογικό και με ιδιωτικοποιήσεις. Το προηγούμενο σχέδιο σύγκλισης προέβλεπε τρεις φάσεις, έτσι ώστε να μοιραστούν χρονικά οι παρεμβάσεις αυτές και να κατακερματιστούν οι αντιστάσεις σ' αυτές. Στην πρώτη φάση, η ελληνική αστική τάξη θα έπαιρνε μια δήλωση μελλοντικής ένταξης στο ενιαίο νόμισμα χωρίς να επωμιστεί βαρύτερες δεσμεύσεις. Στην δεύτερη, θα έμπαινε στη ζώνη του ευρώ και η δραχμή θα ήταν υποχρεωμένη να κυμαίνεται μέσα σε ορισμένα όρια. Και τέλος, στην τρίτη φάση, θα εντασσόταν στο σύστημα και θα «κλείδωνε» η ισοτιμία της. Η ελληνική αστική τάξη για να εξασφαλίσει την ένταξη της στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πρότεινε την κατάργηση της πρώτης φάσης, δηλαδή δεσμεύθηκε ότι ουσιαστικά καίει τις γέφυρες πίσω της. Βέβαια η δέσμευση αυτή αποκλείει μια συστηματική χρήση του αθέμιτου ανταγωνισμού μέσω υποτίμησης αλλά αφήνει περιθώριο για κάποια ακόμη διόρθωση —φυσικά πτωτική— της ισοτιμίας της δραχμής. Άλλωστε, αφήνοντας στην άκρη τους γνωστούς αυλοκόλακες του εκσυγχρονισμού, οι πιο σοβαρές αναλύσεις θεωρούν ότι το περίπου το φθινόπωρο θα έχει διαφανεί εάν η υποτίμηση είχε έστω κάποιες θετικές επιπτώσεις σε ορισμένα μακροοικονομικά μεγέθη.

Για να στηριχτεί το βάθαιμα της αντιλαϊκής επίθεσης ενισχύεται ο πολιτικός διαχειριστής της, δηλαδή το εκσυγχρονιστικό ΠΑΣΟΚ. Η ΝΔ ουσιαστικά διασπάται έτσι ώστε πρώτον, ο Σημίτης να μην νιώθει ότι απειλείται εκλογικά από μια «βουβή ήττα», όπως αυτή του Ζυπέ στη Γαλλία και δεύτερον, να μην υπάρχουν οποιεσδήποτε ψευδαισθήσεις λαϊκιστικής αντιπολίτευσης

τύπου Έβερτ στο εσωτερικό της. Επίσης, επιβάλλεται ένας ασφυκτικός έλεγχος στη συνδικαλιστική γραφειοκρατία, έτσι ώστε να μην υπάρξει καμιά, έστω και ενδεικτική, διαμαρτυρία. Το σύνολο του επίσημου πολιτικού σκηνικού —από τη Δεξιά και το ΠΑΣΟΚ, μέχρι την καθεστωτική Αριστερά— στοιχίζεται πίσω από αυτή την κατεύθυνση.

Η επόμενη πράξη τελέστηκε στη σύνοδο για την ΟΝΕ. Όπως ήταν αναμενόμενο ο ελληνικός καπιταλισμός —παρόλη την ουσιαστική ελαστικοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης και τα τερατογνήματα στατιστικών ταχυδακτυλουργιών που επιστρατεύτηκαν από τις περισσότερες χώρες— ήταν ο μόνος που παρά τη βούλησή του έμεινε εκτός. Κι όμως και αυτή η αποτυχία —πληρωμένη πάντα με τον ιδρώτα και ενίοτε και το αίμα του κόσμου της εργασίας— διαφημίστηκε ως «νέος εθνικός θρίαμβος» της κυβέρνησης Σημίτη καθώς εκμαιεύθηκε μια δήλωση ότι όταν θα δοκιμάσει ξανά ο ελληνικός καπιταλισμός να εισέλθει στην ΟΝΕ θα κριθεί με τα κριτήρια του 1998 και όχι με νέα αυστηρότερα δεδομένα. Βέβαια, είναι πασίγνωστο στους παροικούντες την Ιερουσαλήμ ότι τίποτα δεν εξασφαλίζει τη μελλοντική εφαρμογή μιας δήλωσης πολιτικής βούλησης, εκτός ίσως από το σχετικά αμελητέο μέγεθος της ελληνικής οικονομίας και συνεπώς των ενδεχόμενων προβλημάτων. Ταυτόχρονα όμως κρατά σε διαρκή ομηρία την ελληνική αστική τάξη σε σχέση με τους ευρωπαϊούς εταίρους της. Και φυσικά τα σπασμένα καλείται για άλλη μια φορά να καταβάλλουν οι εργαζόμενοι καθώς μαζί με τους διθυράμβους για το νέο «εθνικό θρίαμβο» επισπεύδονται οι αντιδραστικές αλλαγές που ήδη είχαν δρομολογηθεί μετά την υποτίμηση.

Σήμερα, ίσως περισσότερο από οποια-

δήποτε άλλοτε στην μεταδικτατορική περίοδο αποκαλύπτεται η γελοιότητα όλων των κυρίαρχων ιδεολογημάτων —και πολύ περισσότερο των «αριστερών» παραλλαγών τους— για την ενιαία Ευρώπη. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση του κεφαλαίου δεν έχει τίποτα κοινό με τον κόσμο της εργασίας —τίποτα εκτός από το ότι η εκμετάλλευση και την οδύνη του δεύτερου αποτελεί πηγή πλουτισμού του πρώτου. Ταυτόχρονα όμως, ποτέ άλλοτε η αποτίναξη των ζυγών της εργασίας δεν φαινόταν πιο ουτοπική και ανέφικτη. Και όμως όταν ο βασιλεύς

εμφανίζεται κραταιότερος τότε αποκαλύπτεται και γυμνός. Εάν υπάρχει ένα αγωνιώδες στοίχημα για το κεφάλαιο —να επιτύχει την ένταξη του στην ΟΝΕ— το αντίθετο αποτελεί ζητούμενο για την εργατική τάξη. Και μόνον οι οικονομικές διεκδικήσεις της μπορούν να ανατρέψουν μια κομβική πολιτική επιλογή του κεφαλαίου. Είναι ένα στοίχημα που αξίζει τον κόπο εάν θέλει κανείς να αποτρέψει την προοπτική μιας ζοφερής κοινωνίας άθλιων εκμεταλλευτών, φαιδρών πολιτικών υπαλλήλων τους και εξαθλιωμένων «απασχολήσιμων».